

А. Барабаш,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права
Національного університету «Чернігівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ КОЛІЗІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПРИВАТНИХ ВІДНОСИН В ФРН

Постановка проблеми. Інтеграція України до європейського простору сприяє виникненню різноманітних відносин як між фізичними особами, що мають різне громадянство або місце проживання в різних країнах, так і між юридичними особами різної національності. Правове регулювання цих відносин вимагає відповіді на питання: за законодавством якої країни воно буде здійснюватись? Звідси зростає значення саме колізійно-правових норм. Зважаючи на те, що колізійне регулювання міжнародних приватних відносин є частиною законодавства ЄС та країн ЄС, а Україна зобов'язана адаптувати національне законодавство до законодавства ЄС, дослідження даного питання видається важливим і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних досліджень вітчизняними вченими міжнародних приватних відносин у зарубіжних країнах свідчить, що більшість дослідників вивчають зарубіжний досвід колізійного регулювання в контексті того чи іншого виду правовідносин. Так, дослідження Бурлай О.Є., Казарян К.А., Калакури В.Я., Радченко Л.І., Розгон О.В. присвячені шлюбним та сімейним відносинам у міжнародному приватному праві,

Белогубової О.О., Буряк К.М., Сергєєвої С.М. – трудовим відносинам у міжнародному приватному праві, Діковської І.А., Кармаз О.О., Михайлів М.О. – спадковим відносинам у міжнародному приватному праві, Котухи О.С., Чабан О.М. – договірним відносинам у міжнародному приватному праві. Радчук О.П. досліджує трудові відносини та відносини перевезення у міжнародному приватному праву. Всі ці науковці в тій чи іншій мірі звертаються до іноземного досвіду колізійного регулювання міжнародних приватних відносин. Однак, наразі існує певна прогалина саме у дослідженнях правового регулювання колізійних відносин на рівні законодавства окремих європейських країн.

Мета статті – дослідити особливості колізійно-правового регулювання міжнародних приватних відносин в ФРН.

Виклад основного матеріалу. Німецький дослідник Йоханнес Діллінг вказує, що кодифікація міжнародного приватного права в Німеччині вперше відбулася в 1896 році. Норми того часу – статті 7-31 Вступного акту до Цивільного кодексу – у більшості випадків визначали, при регулюванні яких правовідносин за участі іноземного елемента повинно застосовуватись німецьке право.

У 1986 році колізійне право Німеччини було ґрунтовно реформовано. Причиною реформи стало рішення так званої «іспанської справи» Федеральним конституційним судом Німеччини [1].

Очевидно, що Йоханнес Ділінґ має на увазі Рішення Федерального конституційного суду Німеччини від 4 травня 1971 року. Громадянин Іспанії Хосе Кастелло Г. та громадянка Німеччини Хільда Л. мали намір зареєструвати шлюб. Громадянин Іспанії раніше не перебував у шлюбі, громадянка Німеччини раніше перебувала в шлюбі, який закінчився розлученням у 1965 році. Нагадаємо, що до 1981 року розлучення в Іспанії було заборонено. Іспанське законодавство не лише не дозволяло розірвання шлюбу, але й відмовлялося визнавати будь-яке розлучення за кордоном як таке, що суперечить іспанській державній політиці. Отже, з точки зору іспанського законодавства, жінка – громадянка Німеччини – вважалася одруженою. Майбутнє подружжя звернулось за захистом права на шлюб до Вищого земельного суду Хамма (ФРН, Північна Рейн-Вестфалія). Вищий земельний суд Хамма відмовив у задоволенні позову, оскільки вбачав перешкоду для укладення шлюбу у внутрішньому законодавстві країни нареченого.

Майбутнє подружжя оскаржило рішення місцевого суду до Федерального конституційного суду Німеччини. Федеральний конституційний суд Німеччини визнав, що рішення місцевого суду порушує ст. 6 Основного закону Німеччини. Захист сім'ї та шлюбу є фундаментальним правом, яке повинно застосовуватись і до іноземців також. Громадянин може підпадати під юрисдикцію іноземного права, але в усіх випадках він повинен мати фундаментальні права. Положення міжнародного приватного права Німеччини та застосування іноземного права, на яке вони посилаються в окремих випадках,

необхідно порівнювати з основними правами. Влада та суди Німеччини не можуть приймати рішення, які порушують фундаментальні права людини. Виконання рішення Вищого земельного суду Хамма порушує право, зокрема, німецької нареченої на укладення шлюбу. Німецькі суди не можуть керуватися іноземними цінностями, які заважають їх громадянам брати шлюб. Оскільки Федеральний конституційний суд Німеччини прийняв чітке рішення про те, що фундаментальні права людини повинні виконуватись також і у справах з іноземним елементом, деякі застарілі положення міжнародного приватного права були скасовані, а інші колізійні норми були створені [2].

Наступне істотне реформування колізійних норм ФРН пов'язується з формуванням Європейського Союзу та права Європейського Союзу (European Union law). У сучасному вигляді Європейський Союз існує з 1993 року. Правовою підставою його створення є Маастрихський договір, який був підписаний 7 лютого 1992 року та набув чинності 1 листопада 1993 року. Маастрихський договір регулював не лише економічний, валютний та політичний союз держав, але й поглиблював співпрацю держав членів ЄС у сфері охорони здоров'я, освіти, культури, туризму, захисту прав споживачів. Одним із основних сповнів реформованого ЄС стала співпраця його членів у сфері юстиції. Під впливом вищезазначених подій, 21 вересня 1994 року у Вступний акт до Цивільного кодексу Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch були внесені суттєві зміни.

Після 21 вересня 1994 року колізійне регулювання міжнародних приватних відносин у ФРН коригувалося внаслідок прийняття регламентів ЄС та Ради ЄС. Наразі колізійні норми, які регулюють міжнародні приватні відносини, містяться у Розділі II

«Міжнародне приватне право» Вступного акту до Цивільного кодексу [3].

Положення Вступного акту до Цивільного кодексу можна поділити на дві частини. У першій частині перераховані регламенти ЄС та Ради ЄС, які регулюють міжнародні приватні відносини в ЄС та ФРН (як країні-члену ЄС). Друга частина містить колізійні норми, які діють виключно у ФРН.

І частина Вступного акту до Цивільного кодексу. Міжнародні приватні відносини в ФРН, в першу чергу, регулюються наступними регламентами ЄС та Ради ЄС: Регламентом (ЄС) №864/2007 Європейського парламенту та Ради від 11 липня 2007 року про право належне до застосування щодо позадоговірних зобов'язань (Рим II), Регламентом (ЄС) №593/2008 Європейського парламенту та Ради від 17 червня 2008 року про право належне до застосування до договірних зобов'язань (Рим I), Статтею 15 Регламенту 4/2009 Ради від 18 грудня 2008 року про юрисдикцію, застосовне право, визнання і виконання рішень та співробітництво в питаннях аліментних зобов'язань, Регламентом (ЄС) №1259/2010 Ради від 20 грудня 2010 року, що реалізує розширення співробітництва в галузі юрисдикції застосовного права до розірвання шлюбу та роздільного проживання подружжя, Регламентом (ЄС) №650/2012 Європейського парламенту і Ради від 4 липня 2012 року про юрисдикцію застосовного права у сфері визнання та виконання рішень, а також про прийняття аутентичних документів з питань спадкування і про створення Європейського свідоцтва про спадщину, Регламентом Ради (ЄС) 2016/1103 від 24 червня 2016 року, що реалізує розширення співробітництва в галузі права, застосовного права, а також визнання та виконання рішень з питань режиму майна подружжя, Регламентом Ради (ЄС) 2016/1104 від 24 червня 2016 року, що реалізує розширення

співробітництва в галузі юрисдикції застосовного права, а також визнання та виконання рішень з питань майнових наслідків майна партнерів, що перебувають у зареєстрованому партнерстві.

Юридична сила актів ЄС визначена у ст. 249 Договору про заснування Європейської Спільноти. Згідно ч. 2 ст. 249 Договору «Регламент має загальне застосування. Він є обов'язковим у всіх своїх елементах та має пряме застосування в усіх державах-членах» [4]. Ковалів М.В. зазначає про регламенти ЄС наступне: «Регламенти (англ. regulations) ... здатні безпосередньо впливати на національне законодавство держав-членів. Володіють такими особливостями:

по-перше, вони діють для всіх країн-учасниць;

по-друге, не потребують імплементації в національне законодавство і вважаються його безпосередньою складовою з моменту набуття чинності;

по-третє вони є прямим джерелом обов'язків;

по-четверте, вони визначають мету і засоби її досягнення.

Всі пункти правил регламентів є обов'язковими для виконання, а відтак будь-яке неповне або вибіркоче застосування їх виключається. Регламенти мають визначальне значення в системі законодавства ЄС [5, с. 53].

II частина Вступного акту до Цивільного кодексу. Колізійні норми, які викладені безпосередньо у Вступному акті до Цивільного кодексу, умовно можна поділити на ті, що визначають:

1. Правовий статус фізичної особи. До цього виду норм входять ст. 5 «Правовий статус фізичної особи», ст. 7 «Правоздатність та дієздатність фізичної особи», ст. 10 «Ім'я фізичної особи», ст. 9 «Визнання особи померлою».

2. Сімейні відносини. До цього виду норм входять ст. 13 «Шлюб», ст. 14 «Наслідки шлюбу», ст. 17 «Роз-

лучення», ст. 17а «Подружнє житло», ст. 17в «Зареєстроване партнерство або одностатеві шлюби», ст. 19 «Походження дитини», ст. 20 «Оспорювання походження дитини», ст. 21 «Відносини між батьками та дітьми», ст. 22 «Усиновлення».

3. Спадкові відносини. Ст. 26 «Форма заповітів».

4. Зобов'язальні відносини. Ст. 38 «Наслідки безпідставного збагачення», ст. 40 «Делікти».

5. Відносини власності. Ст. 43 «Майнові права», ст. 45 «Права, щодо транспортних засобів».

Окремою ст. 46а Вступного акту до Цивільного кодексу регулюється відшкодування екологічної шкоди. Дана стаття має бланкетний характер та відсилає до Регламенту (ЄС) №864/2007 Європейського парламенту та Ради від 11 липня 2007 року про право належне до застосування щодо позадоговірних зобов'язань (Рим II). Екологічна шкода є видом позадоговірної шкоди. Загальне правило відшкодування позадоговірної шкоди визначене у п. 1 ст. 4 Регламенту (ЄС) №864/2007 і звучить так: «Правом, застосовуваним до позадоговірних зобов'язань, що виникають внаслідок делікту, є законодавство країни, в якій завдано збитків, незалежно від країни, в якій сталася подія, що зумовила виникнення шкоди та незалежно від країни чи країн, в яких відбуваються непрямі наслідки цієї події» [6]. Статтю 7 Регламенту (ЄС) №864/2007 особі, яка вимагає відшкодування збитків, спричинених внаслідок шкоди навколишньому природному середовищу, надається право подати позов, за законодавством країни, в якій сталася подія, що спричинила шкоду. Однак, ст. 7 можна застосовувати тільки до моменту закінчення попереднього судового засідання або до закінчення письмового попереднього провадження у суді першої інстанції.

Висновки. Колізійно-правове регулювання міжнародних приватних

відносин у ФРН здійснюється згідно положень Розділу II «Міжнародне приватне право» Вступного акту до Цивільного кодексу (Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch). У ФРН немає окремого законодавчого акту у сфері регулювання міжнародних приватних відносин.

Норми Вступного акту до Цивільного кодексу можна поділити на дві частини. До I частини відноситься ст. 3 Вступного акту, в якій перераховані назви регламентів ЄС та Ради ЄС. Вказані регламенти є частиною внутрішнього законодавства ФРН. Отже, уніфікованими нормами права ЄС у ФРН регулюються наступні колізійні відносини за участі іноземного елемента: а) обрання права, яке застосовується до позадоговірних зобов'язань; б) обрання права, яке застосовується до договірних зобов'язань; в) обрання права, яке застосовується до аліментних зобов'язань; г) обрання права, яке застосовується до розірвання шлюбу та роздільного проживання подружжя; д) обрання права, яке застосовується до прийняття аутентичних документів з питань спадкування та створення Європейського свідоцтва про спадщину; е) обрання права, яке застосовується до визнання та виконання рішень щодо режиму майна подружжя; ж) обрання права, яке застосовується до визнання та виконання рішень з питань майнових наслідків майна партнерів, що перебувають у зареєстрованому партнерстві.

До II частини Вступного акту до Цивільного кодексу відносяться норми, які регулюють наступні колізійні відносини за участі іноземного елемента: а) правовий статус фізичної особи; б) сімейні та шлюбні відносини; в) спадкові відносини; г) зобов'язальні відносини; д) відносини власності. Вказані норми застосовуються на території ФРН або виключно щодо громадян ФРН.

Окремою ст. 46а Вступного акту до Цивільного кодексу регулюється відшкодування екологічної шкоди.

Стаття присвячена характеристиці колізійного-правового регулювання міжнародних приватних відносин в ФРН. Перша кодифікація міжнародного приватного права в ФРН відбулася в 1896 році. Наступний раз німецьке міжнародне приватне право було істотно реформовано в 1986 році. Причиною реформи 1986 року стало рішення Федерального конституційного суду Німеччини у справі про право на шлюб громадянина Іспанії Хосе Каstellо Г. та громадянки Німеччини Хільди Л. Не зважаючи на те, що іспанське законодавство того часу не дозволяло розлучення і не визнавало розлучення громадянки Хільди з її попереднім чоловіком, конституційний суд Німеччини надав право на шлюб. У рішенні Федерального конституційного суду Німеччини було розтлумачено, що німецькі суди не можуть керуватись іноземними цінностями, якщо останні заважають громадянам оформити шлюб. Оскільки Федеральний конституційний суд Німеччини прийняв чітке рішення про те, що фундаментальні права людини повинні виконуватись також і у справах з іноземним елементом, деякі застарілі положення міжнародного приватного права були скасовані, а інші колізійні норми були створені.

Наступні реформування колізійних норм ФРН пов'язують з реформуванням Європейського Союзу та права Європейського Союзу. Наразі колізійні норми, які регулюють міжнародні приватні відносини, містяться у розділі II Вступного акту до Цивільного кодексу (Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch).

Положення Вступного акту до Цивільного кодексу можна поділити на дві частини. У першій частині перераховані регламенти ЄС та Ради ЄС, які регулюють міжнародні приватні відносини

в ФРН (як країні-члену ЄС). Друга частина містить колізійні норми, які діють виключно на території ФРН або щодо громадян ФРН.

Структура колізійного регулювання міжнародних приватних відносин у ФРН є прикладом уніфікації норм. Причиною уніфікації вбачається формування єдиної правової системи союзних держав. Останні зміни, які вносилися до Вступного акту, були викликані набранням чинності регламентами ЄС та Ради ЄС, які діють для всіх країн-учасниць та не потребують імплементації в національне законодавство.

Ключові слова: колізійно-правове регулювання, регламент ЄС, регламент Ради ЄС, Вступний акт до Цивільного кодексу, право ЄС.

Barabash A. Particularities of conflict-of-laws regulation of international private relations in Germany

The article is dedicated to the characteristics of conflict-of-laws regulation of international private relations in Germany. The first codification of private international law in Germany occurred in 1896. The German private international law was significantly reformed again in 1986. The reason for the 1986 reform was the decision of the Federal Constitutional Court of Germany in the case of the marriage rights of Spanish citizen Josu Castello G. and German citizen Hilda L. Despite the fact that Spanish legislation at that time did not allow divorce and did not recognize the divorce of citizen Hilda from her previous husband, the German Constitutional Court granted the right to marriage. The Federal Constitutional Court of Germany clarified that German courts could not be guided by foreign values if they prevented citizens from entering into marriage. Since the

Federal Constitutional Court of Germany made a clear decision that fundamental human rights must also be respected in cases with a foreign element, some outdated provisions of private international law were abolished, and other conflict-of-laws norms were created.

Subsequent reforms of conflict-of-laws norms in Germany are associated with the reform of the European Union and European Union law. Currently, the conflict-of-laws norms regulating international private relations are contained in Section II of the Introductory Act to the Civil Code (Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch).

The provisions of the Introductory Act to the Civil Code can be divided into two parts. The first part lists EU regulations and Council of the EU regulations that govern international private relations in Germany (as an EU member state). The second part contains conflict-of-laws norms that apply exclusively within Germany or to German citizens.

The structure of the conflict-of-laws regulation of international private relations in Germany is an example of the unification of norms. The reason for the unification is seen in the formation of a unified legal system of the union states. The latest amendments to the Introductory Act were caused by the entry into force of EU and Council of the EU regulations that apply to all member states and do not require implementation into national legislation.

Key words: conflict-of-laws regulation, EU regulation, Council of the EU regulation, Introductory Act to the Civil Code, EU law.

Література

1. *Internationales Privatrecht.* Johannes Dilling, LL.M. (Köln/Paris I Sorbonne), Maître en Droit Rechtsanwalt in Köln. URL: https://www.soldan.de/media/pdf/b5/16/3e/9783867522793_LP.pdf

2. BVerfG: Beschluss 1 BvR 636/68 vom 4. Mai 1971 URL: <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv031058.html>

3. Introductory Act to the Civil Code in the version promulgated on 21 September 1994, Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p. 2494, last amended by Article 2 of the Act of 25 June 2021 (Federal Law Gazette I p. 2133); Article 240 last amended by Article 10 of the Act of 22 December 2020 (Federal Law Gazette I, p. 3328). URL: https://www.gieseking-verlag.de/downloads/I_EGBGB.pdf

4. Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія станом на 1 січня 2005 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017?find=1&text=%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82#text

5. Ковалів М.В., Тимчишин Т.М., Ніканорова О.В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.

6. Council Regulation (EC) №864/2007 of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II). eur-lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A32007R0864>

